

V E G Y E S.

Nemzetnevelői célszatok újabb szépirodalmunkban. Szépirodalmunk történeti tárgyú termékei — anélkül, hogy ez kiélezett tendencia lett volna, vagyis anélkül, hogy pedagógiai irányregényekként jelentkeznének — mindig nemzetnevelő célt is szolgáltak. A nemzeti öntudat és önérzet épült általuk is szélesebb körökben olyankor, mikor a zajló nagy történeti események önkénytelenül is régi történeti témák felé terelték az ez irányban különben kevésbé kiművelt és kevésbé fogékony tömegek érdeklődését. Gondoljunk csak arra a nagy nemzeti lázra, mely a XIX. század elején, Napoleon bukásakor, egy nagy történelmi korszak lezárásával s egy másik nagy korszaknak, a magyar reformkornak megindulásával, megragadta az egész magyarságot; egy csapásra Vörösmartynak *Zalán futása* c. hőskölteményére, s ezzel a magyar honfoglalás korának nagyszerű aktivitására irányította a figyelmet s egyúttal nagy népszerűséget, hírt, dicsőséget szerzett az eposz költőjének. Dugonics Andrásnak 1788-iki, kisebb értékű és jelentőségű kezdeményezése, az *Etelka* után ekkor irányult először nagy erővel a figyelem a honfoglalás dicső tényére, mint a szépirodalom egyik legméltóbb nemzeti tárgyára, melynek nemzetnevelő hatása azután a rákövetkezett küzdelmek napjaiban érvényesült igazán.

Én e tárgykör közel két évszázadon át, mióta a honfoglalás eseményeit mondaszerűen megörökítő Anonymusnak, Béla király Névtelen jegyzőjének XII. századi krónikája ismeretessé vált, elég gyakran került szépirodalmunk homlokterébe, talán Vörösmarty óta sem jelentkezett ez a halk, költői és mégis nagyjelentőségű nemzetnevelő tendencia a honfoglalás eseményeit feldolgozó szépirodalmi műben oly hatásosan, mint napjaink irodalmának egy új termékében, *D. Kenese Erzsébet* egy regényében, mely az 1941. év szépirodalmának egyik érdekesebb jelensége.¹ A regény meséje Etelkában indul meg Árpád fejedelemmé választásával, vagyis az addig törzsekben élő magyarságnak egységes, egyetértő *nemzetté alakulásával* — ime a nemzetnevelő irányzat megcsendülése! — s az új haza földjén végződik a honalapító halálával s az Árpád-ház csillagának fölragyogásával, vagyis ismét nemzetnevelő értéknek, a *hagyományok kialakulásával*. Az egész cselekmény középpontjában Árpádnak hősi alakja áll, belőle áramlanak az erők, a *nemzet egysége és a belső béke*, melyek a magyar nemzetnek e föld, az integer Magyarország örök birtokára Isten és az emberek előtt igényt és jogot adnak. E regény szerzője, édesanyjának dedikálva művét, akinek köszönheti, hogy »magyar«, a hagyomány nevelő erejének tudatában teljesen beleéli magát az ősi magyar lélekbe s még nyelvének ódon zamatával is, anélkül, hogy érthetlenné vagy modorossá válnék, pl. a Halotti Beszéd sajátos nyelvi szépségeinek, ódon zenéjének megcsendítésével, ilyen nemzeti erőt sugároz olvasói felé. Kívánatos, hogy e regény az ifjúság

¹ *D. Kenese Erzsébet: Honfoglalók.* Budapest, 1941. Stádium kiadása. 8-r., 347 lap.

kedvelt olvasmányává válják s nevelő hatásával újabb irodalmunk valódi értékei között megkapja azt a helyet, mely említett jelességeinél fogva megilleti.

Gyulai Agost.

A nemzetközi főiskolai statisztika ügyében. Ennek fontosságára és hiányaira figyelmeztet a diplomások túltengésével kapcsolatban a *L'Avenir des Diplômés* című munka (Páris, 1940. 170 lap.). A 23—24. és 78. lap széljegyzeteiben rámutat arra az összehasonlítást megnehezítő körülményre, amely a minősítések és meghatározások jelzőiben rejlik. Ezeknek ugyanis látszólagos nyelvi rokonságuk ellenére a valóságban többé-kevésbé eltérő jelentésük van. E tekintetben felette tanulságos és időszerű az a gyűjteményes munka, amelyet az egyetemeket végzett női diplomások nemzetközi szövetsége két nyelven kiadott: *Lexique international des termes universitaires. International Glossary of Academic Terms* (London, 1939. 755 lap.). E két munkában az egyetemi oktatásra vonatkozó szakkifejezések nem csak fordításban, hanem tényleges jelentésükkel is szerepelnek. Ennek ötletéből újólag rá kell mutatnunk az oktatás és nevelés többi területein, ágaiban (elemi-, közép-, szakiskolák) használatos szakkifejezéseknek nemzetközi viszonylatban észlelhető zavaros és zavaró állapotára. A rendezés szükségessége itt sürögösen jelentkezik, mert nélküle észszerű és megbízható összehasonlítás nem lehetséges. Egy ilyen több nyelvű nemzetközi iskola- és nevelésügyi terminológia megszerkesztésére és kiadására első sorban a genfi nevelésügyi hivatalt tartjuk illetékesnek. Ilyen értelmű előterjesztésünket oda már régebben eljuttattuk.

— m —

Pedagógiai érdekű új olasz folyóirat indult meg ez év elején Antonino Cantella szerkesztésében Rómában, mint az olasz nemzeti nevelésügyi minisztérium kiadványa *Bollettino di Legislazione Comparata* (Közlemények az összehasonlító iskolai törvényalkotás köréből) címmel, mely mintegy hivatalos párját és versenytársát alkotva a Jean Piaget svájci professzortól vezetett Bureau International d'Education világhírű kiadványainak, havonként rendszeresen megjelenő füzetekben tájékoztatja az olasz nyelvű közönséget, de voltaképpen minden művelt érdeklődőt az öt világrész összes államainak különféle oktatás- és nevelésügyi intézkedéseiről: tanügyi törvényekről, elvi rendeletekről, iskolai szervezetekről, stb. Így pl. legutóbb érkezett száma a *Legislazione* (Törvényalkotás) c. főrovatában közli a spanyol legfelsőbb tudományos tanácsról szóló törvény szövegét, az 1938. évi német középiskolai tanterv német nyelvi részét, a Hitler-Jugend iskolájára vonatkozó 1941. évi rendeleteket, a román középiskolai tanárképző intézet szervezéséről szóló 1940. évi törvényt, az orosz szovjetnek az idegen nyelvi oktatásról szóló 1940. évi rendeleteit s — ami bennünket különösen érdekel — 1934. évi 11. törvénycikkünket, mely a magyar középiskola legutóbbi reformját tartalmazza, természetesen mindezeket hivatalos, olasznyelvű fordításban. A *Notiziario* (Följegyzések) c. második rovat elvi jelentőségű tanügyi híreket hoz Európa 10, Ázsia 4, Afrika 2 és Amerika 2 államából. A füzetet ebbe a körbe tartozó könyvismertetések (közük magyar szerző dolgozatairól magyar ismertető tollából eredő két olasznyelvű ismertetés) és *Rassegne* (Szemle) c. bibliográfiai rovat fejezi be, mely

a nagyobb államok tanügyi irodalmának főbb könyvészeti adatait bocsátja olvasóinak rendelkezésére; ezúttal pl. Bulgária idevágó irodalmát: a hivatalos kiadványokat, folyóiratokat, az iskolára vonatkozó könyveket regisztrálja több évre visszamenően. Örömmel üdvözljük ez új becses olasz folyóiratot, mint a nemzetek közti művelődési, főleg pedagógiai kapcsolatoknak orgánumát, melynek gazdag anyaga az illetékes olasz hivatalos fórum nagylelkűségéből szerkesztőségünk révén olvasóinknak is rendelkezésére áll.

gy. á.

Einstein a nevelésről. Egy rendkívül érdekes angol könyv, a most Amerikában élő Albert Einstein műve, került nemrégiben kezünkbe, amelyet számos pedagógiai vonatkozása kedvéért forgattunk.¹ E munka, amely tulajdonképpen a *Mein Weltbild* c. eredetinek Alan Harris végezte angol fordítása, feltárja előttünk Einstein felfogását a világ haladásáról, a békéről, a háborúról, a szabadságról, a nevelésről és még sok egyéb egyetemes érdekű kérdésről is. Teljesen kimaradt belőle a relativitás tanának a német eredetiben található taglalása. Az angol kiadásnak rendeltetése ugyanis kizárólag az, hogy Einsteinnek kora számos fontos problémájáról alkotott véleménye révén megismertesse velünk e kiváló fizikusnak emberi arcképét. Célját el is éri teljesen. A viszonylagosság tanáról, amelyet különben csak szakemberek értenek meg igazán, nincsen benne szó. Viszont, ha figyelmesen végigolvassuk, elénk tárul belőle Einstein érdekes emberi arculata és világszemlélete.

A nevelésügy területére tartozik az a nézete, hogy a tanító akkor tölti be hivatását a legteljesebben, ha rávezeti s rászoktatja növendékét a természet csodás nagyszerűségének meglátására, továbbá a tudás és alkotás gyönyörűségének élvezésére, bármily egyszerű, kisméretű dolgokról legyen is szó. A jó pedagógus igen nagy hasznára lehet kicsi neveltjének már azzal is, hogy megtaníttja arra, amit kerülnie kell. Például, ha a saját életmódjával, magatartásával győzi meg a dohányzás, az alkoholfogyasztás és a hazudozás elkerülhetőségéről.

Einstein íróasztalán mindig ott van egy vaskos könyvecske, amely tele van japáni gyerekek kezdetleges, de a mellett szerfölött eredeti s lenyűgöző érdekességű rajzaival. E gyűjteményt igen sokszor meghatottan lapozgatja a gazdája, mert emlékezetébe idézi Nippon felejthetetlen tájain, hegyein, völgyein és erdőségein kívül lakóinak számos jellegzetes vonását is. Egy alkalommal az északamerikai Egyesült Államoknak Princeton nevű városából, amelynek egyetemén kutató munkáját töretlen lendülettel folytatja, üdvözlősorokat küld a kedves japáni iskolás fiúknak s leánykáknak, akiket ott jártakor odaadó szeretettel figyelt meg otthonukban épúgy, mint tanintézetük padjaiban. Levélben elmondja nekik, hogy valamikor távoli országok népei közt nem alakult ki az érintkezésnek semminemű formája. Valahogy úgy voltak egymással, mintha átléphetetlen válaszfalak meredtek volna közöttük a

¹ The World as I see it (A világ, amilyenek én látom). A könyv a londoni Watts and Co. cég kiadásában a Thinker's Library c. sorozat 79. számaként 1940-ben jelent meg.

magasba. Ugyszólván semmi biztosat nem tudtak egymásról. Ezért aztán sokszor csak gyűlölettel, vagy legjobb esetben félelemmel gondolt egyik a másikára.

Ma a *technikának az egész világon pillanatok alatt végigszárguló különféle csodái, aminők a repülőgép meg a távirás, a távbeszélés meg a rádió hullámai, mind külön is, együttvéve is szinte hivatva lennének arra, hogy a földkerekség összes lakói közt megértő, vagy még inkább baráti érintkezést létesítsenek és az összes nemzeteket a kölcsönös megbecsülés s szeretet legszorosabb kötelékeivel fűzzék megbonthatatlan, hatalmas testvérközösségbe. Fájdalom, ez mindeddig nem következett be. Einstein reméli azonban, hogy a japán gyermekek ifjú nemzedéke, ha megnő, egyszer tán mégis megvalósítja az emberiség legjobbjainak ezt a sokezeréves törekvését.

Más alkalommal ugyancsak gyermekeknek figyelmét hívja fel arra, hogy mindaz, amit az iskolában tanulnak, lényegében véve számtalan kornak és nemzedéknek alkotása. Ezeket az alkotásokat évezredek óta különböző népek buzgó erőfeszítése és végeszakadatlan munkássága hozta létre. A már letűnt népeknek és szellemóriásoknak az iskolafalakon belül is jól meglátszó sok-sok munkaeredményét minden egyes korszak tulajdonképpen a gyermekek kezébe teszi le. Az ő kötelességük az, hogy az átadóktól hálás tisztelettel, átvégyék, megőrizték, megbecsüljék és a jövőben tőlük telhetően gyarapítsák is az egyetemes emberiségnek ezt a rájuk örökített közös kincsét. Míg aztán évek multával ők adják majd tovább szent örökségül az utódaiknak. Ime, közös erővel s legyesített törekvésekkel így valósítjuk meg mi halandó emberek is a fejlődés örökkévalóságát. Ha ezt megszívlelik a gyermekek, akkor nevelőik és mindenkori tanítóik vezetése nyomán lassanként világosan látják majd maguk előtt életük munkájának eszményi végcélját. Ugyancsak rá fognak jönni arra is, hogy milyen legyen helyes itéletük a világtörténelemnek egymást fölváltó korszakairól.

Einstein a multban gyökerező örök fejlődésnek szép gondolatát egészen egyszerű szavakkal és közvetlen hangon fejezi ki. Tehát olyan alakban, amelynek közvetítésével gondolatmenete biztos utat tör magának nemcsak idevágó sorai címzettjeihez, a gyermekekhez, de könyve valamennyi elfogulatlan olvasójának és megítélőjének lelkéhez is.

Láczér István.

A katolikus családi nevelésről könyvet írván *Friedrich Schneider*, a pedagógia volt tanára a kölni egyetemen, később a bonni pedagógiai akadémián, ki régebben az *Internationale Zeitschrift für Erziehung* c. nagytekintélyű pedagógiai folyóiratnak volt a szerkesztője s a németországi katolikus pedagógiai mozgalmaknak és irodalomnak a katolikus élet középponti vidékén vezére, — e könyvről való megemlékezésünkben (I. Magyar Paedagógia 1938. évf. 53. lap), azt az óhajtasunkat fejeztük ki, bárcsak egészében magyarra fordítanák, hogy fejtegetéseit érdemük szerint mentől szélesebb körben megismerjék nálunk is. Ez óhajtasunk hamarosan teljesült is, mert a Szent István Társulat az 1934-ben először s azóta több kiadásban újra megjelent kiváló németnyelvű.

neveléstani monografiát a f. év elején *Dormúth Árpád* gimnáziumi igazgató fordításában magyarul valóban ki is adta.¹ A könyvet a tudós német szerző első sorban a művelt katolikus szülőknek szánta és olyanoknak, kik azokká akarnak lenni, tehát az érett katolikus férfi és női ifjúságnak. Ezzel a nyilatkozatával a szerző maga is arra szánta, hogy más, legfőképpen katolikus nemzetek fiai is hozzájuthassanak különösebb nehézségek nélkül, tehát nyelvi akadályok ellenére is a fejtegetéseiben foglalt tudományos és gyakorlati igazságokhoz. Evvel az intenciójával nem könnyű feladat elé állította az esetleg idegen nyelveken való kommentálásra vállalkozókat, mert azt a kristályos tisztaságban csillogó és páratlanul könnyed és meleg stílust, melyben a mélységes katolikus hitnek és a krisztusi nevelésnek örök forrásából fakadó, gyakorlati érzékiől áthatott pedagógiai igazságok felbuzognak, valóban nem könnyű idegen nyelvben, ez esetben magyarul megszólaltatni s e feladat maga is stílusművészetet igényel. A könyvet olvasgatva s egyes részeit a német eredetivel egybevetve szívesen megállapítjuk, hogy a könyv magyar fordítása, melyre eredetileg Balassa Brunó kultuszminiszteri osztályfőnök, a magyar pedagógiai életnek kiváló tagja s ezirányú irodalmunknak jeles művelője készült s melyre azután tőle Dormúth Árpád gimnáziumi igazgató kapott megbízást, a fentemlített stílusművészeti szempontokból igen jól sikerült s a könyv ezért is bizonyára kedvelt olvasmányá lesz a gyermekeik nevelésére igazán gondot fordító katolikus magyar családoknak. Sajnáljuk, hogy nem vált valóra a mű említett első ismertetésekor kifejezett azon jámbor óhajtásunk, hogy jó volna az eredeti műnek »Irodalmi nevelés« c. fejezetébe beiktatott rövid, de kitűnő olvasmányként a gazdag magyar ifjúsági irodalomból kiválogatott hasonló kánonnal kiegészíteni, amely most a magyar fordítás függelékében lett volna közölhető. Mert, miként már akkor megjegyeztük, a jól megválogatott kevés olvasmány értékesebb eredményeket érhet el az erkölcsei nevelés nehéz munkájában, mint a válogatás nélküli még oly gazdag és változatos irodalom.

A pedagógiai aforizma vagyis velős, rövid tétel a nevelés és tanítás világából, egy-egy jelentős gondolatnak kevés szóval való, de világos, sokszor csattanós kifejezése, mintegy az epigramma egyik válfajának, a verses gnómának prózai alakú párja, — nem ismeretlen és nem új műfaj az irodalomban, mert az aforizmának irodalmi útvonalán Laroche Foucauld maximáitól kezdve, Pascal és a magyar br. Eötvös József gondolatain át Nietzscheig és Wilde Oszkár meg Shaw Bernát szellemes mondásainak sorozatáig, voltaképpen minden aforizmaíró, mikor bölcselkedik, egyúttal bizonyos mértékig *pedagógizál* is, másszóval: minden aforizmának mélyén alapjában véve nevelői célzat rejlik, mely többé-kevésbé nyíltan és világosan jelentkezik. Nem külön pedagógiai »bölcseségek« ezek, hanem alkalmilag nevelni, oktatni kívánó megfigyelések és megjegyzések az élet valamelyik szelvényében. Az aforizmának

¹ Dr. Schneider Frigyes: *Katolikus családi nevelés*. Németből fordította *Dormúth Árpád*. Budapest; É. n. (1941.) a Szent István Társulat kiadása. 8-r., 290 lap.

főntemlített klasszikusai azonban mégsem tartanak igényt arra, hogy pedagógiai íróknak tekintsék őket.

Egy nemrégiben megjelent kis könyvecske került mostanában a kezünkbe,¹ melynek szerzője aforizmáit, s általában az efféle aforizmákat a pedagógia-szegédeszközének kívánja tekinteni. Szerinte »nevelői kérdésekkel foglalkozó értékes irodalmunk rendszerint a filozófia síkján mozog, s elvont fogalmakat állít csatasorba, ezért aztán legtöbbször csak a komoly elmélyedésre kész lelkek érdeklődésére számíthat.« Ugy hiszi, hogy a mai idők rohanó árájában a tanítóságnak és a nagyközönségnek nincs elég ideje és türelme elvontabb, tudományos ízű értekezések olvasására. Ezért öltöztette a gyerekekről, a szülőkéről és a tanítóról szóló nevelői gondolatait »az aforizmák csillogó, szóra-koztató köntösébe«. Szóval körülbelül 1000 pedagógiai gondolatot köt óriási bokrértába, úgy hogy szinte előnti olvasóját megjegyzéseinek, ötleteinek, mondatainak árjával. Nem mondjuk, hogy nem származik mindegyik nagy tapasztalatú, finom megfigyelésű, lelkes és fölkennt nevelő-oktatónak, egy hivatott és kiváló, a legjobbak körül való s ilyennek el is ismert magyar tanítónak lelki műhelyéből, de a »non multa, sed multum« elvénél fogva kevesebb talán több lett volna, talán kicsit gyomlálni is lehetett volna az ezervirágos kertben. A kis könyv használatára mindenesetre maga ad utasítást minden rendű és rangú olvasójának, mikor azt mondja az első aforizma egyikében: »A jó aforizma hasonlítanak a divatossá vált vitaménekhez. Mindennap kell belőlük valamicske, de marékszámra szedve, hatástalanok maradnak« (4. l.).

Aforizmái legtöbbször szellemes gondolatok, találó hasonlatok, csinos formába öntve, a közvetlenség kifejező erejével írva, sokszor szinte lírai hangulatok s írójuknak nincs mit restellnie rajtuk. Bajnak látszik, hogy egyáltalában nincsenek tárgyi szempontok szerint rendezve, sőt egyáltalában nincsenek rendezve. Talán tudatos is az aforizma írójának, gyűjtőjének, kiadójának ez az eljárása, mert azt akarja, hogy ne keressünk tudatosan egyes ismert virágokat gondolataink kertjében, hanem szakítsunk belőle itt is, ott is egyet-egyét, amint épen találjuk, ne túlságosan sokat, s ha magunkévá tettük, gondolkozunk rajta mi is, latolgassuk, vizsgálgassuk, foglalkozunk vele, hogy így valóban hasznára váljék pedagógiai gondolkodásunknak és nevelői eljárásunknak.

Ime, néhány aforizmája:

»A tanyai tanító pásztortűz: világít, melegít és irányt mutat, A városi tanító csak egyszerű utcai lámpa: szűkre szabott terület ködös fényforrása.«

»A jó tanító életrajza nagyon rövid, csak ennyiből áll: »Szegény szülőktől származott, százakat gazdagított, ezren siratták halálát.«

»Tanítani annyit tesz, mint égi fényt lopni a gyermekszívekbe.«

»A módszerek évszázadokról-évszázadokra változnak, csak a gyermek marad mindig ugyanaz.«

»Ki gazdagabb a faluban, akinek több száz holdja van, vagy akire száz gyermekszem gyémántja nevet?«

¹ *Ferenczi István: Gyöngyszemek az iskolából.* (Tanítók breviáriuma. Aforizmák.) Budapest, 1939., 16-r., 159 lap.

»A tudás kenyér, a nevelés üdítő forrás. Kenyér nélkül hetekig élélhetünk, de víz nélkül pár nap alatt szomjan halunk. Ezért fontosabb a nevelés, mint a tanítás.«

»Ne ródd fel bűnül a kisgyermek önzését. Ősi, szent hajtóerő az, hasonlít a vadrózsa élni akarásához. A te feladatod beszemezni azt az önzetlenség nemes rózsáigával.«

»A kis gyermek szíve mélyebb, mint a Csendes-óceán, csak a szeretet mérőónjával tudod mélységeit kitapogatni.«

»Minden nevelő drágakő-műves. Erdességeket lecsiszol, új fénytörési felületeket formál. Értékesebbé, csillogóbbá tehet, de az alapanyagot meg nem változtathatja.«

Egyébként az aforizmák könyvének legszigorúbb bírálója a szerző maga, mikor utolsó aforizmájában azt mondja: »A legtöbb nevelő saját baklövéseiből többet tanul, mint ebből a kötetnyi jó tanácsból.«

gy. á.

ELHÜNYT PEDAGÓGUSOK.

Claparède Ede

Mult év szeptember 29-én halt meg Genfben 67 éves korában *Claparède Ede*, a genfi egyetem lélektan-tanára, a gyermeklélektan világhírű művelője, a híres *Rousseau-Intézet* alapítója és tanára, a *Nemzetközi Pszichológiai Kongresszusok Bizottságának* állandó főtitkára, az *Archives de Psychologie* szerkesztője, az újszerű nevelésnek lelkes kutatója és támogatója, a Magyar Paedagogiai Társaságnak 1930. óta tiszteleti tagja.

Claparède Ede 1873. március 24-én született Genfben. Középiskoláit a genfi kollégiumban végezte. Természettudós akart lenni. Mégis az egyetem orvosi karára iratkozott előbb Lipcsében, majd Párisban, végül Genfben. Lipcsében *Wundt Vilmos* hatása alá került és megismerkedett a kísérleti lélektannal. A genfi egyetemen pedig *Flournoy Tódor* tanítványává szegődött, aki a bölcsélet tanára volt és szintén a kísérleti lélektan felé irányította érdeklődését. Végkép búcsút mondva az orvosi pályának, doktori szigorlatának tárgyául is már lélektani kérdést választott. Fiatalon, 26 éves korában, szerzett magántanári képesítést a fiziológiai pszichológia köréből s ettől az időtől vezette a genfi egyetem lélektani laboratóriumát. 1908-ban rendkívüli, 1915-ben pedig rendes egyetemi tanár lett.

Claparède Ede nemcsak egyik legnevesebb tanára volt a genfi egyetemen, hanem Rousseau születésének kétszázadik évfordulóján 1912-ben *Bovet Péterrel* együtt ő alapította a Rousseau-Intézetet is. Az intézet a neveléstudományok iskolája és az a célja, hogy a nevelő pályára készülőköt tájékoztassa a nevelés összes tudományaiban. Ez az intézet tekintendő ma is az újszerű neveléstudomány középpontjának. A tevékeny iskola elvét nemcsak hirdeti, hanem saját munkájában meg is valósítja. Egy-egy tanár itt csak ritkán ad elő folyamatosan. A hallgatóság megfigyeléseit, tapasztalatait még az el-